

УДК 339.564(477)

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ ЗА ОСТАННІ РОКИ

Вишняков В.М., к.е.н., професор, Бганцева О.І.

*Запорізький національний університет
Україна, 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

bgantseva@mail.ru

У статті розглянуто динаміку, географічну та товарну структуру українського експорту за останні три роки, а також причини, що призвели до його теперішнього стану. Виходячи з наявності та стану природних ресурсів України, її географічного положення, країна має дуже високий експортний потенціал. Однак він не використовується у повною мірою. Всього експорт товарів за 2015 рік у грошовому еквіваленті склав \$ 38,17 млрд, перевищивши імпорт на \$ 1,6 млрд. Аналіз показує, що експорт не тільки скорочується, деградує його якість: експорт стає практично сировинним. Втративши у 2014-2016 роках ринки ЄАЕС, Україна скоротила обсяги експорту в країни ЄАЕС на \$ 20 млрд. У загальній структурі експорту це відбилося в мінус \$ 30,7 млрд. Слідом за експортом в країні впало промислове виробництво, особливо високотехнологічні сектори економіки, що виробляли продукцію з високою доданою вартістю. За даними Мінекономрозвитку України, за 11 місяців 2015 року експорт зменшився на 30,9% до \$ 34,5 млрд. У міністерстві назвали фактори, які вплинули на скорочення експорту, серед них: падіння попиту на українську продукцію і несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках; збільшення собівартості української продукції; погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств і відсутність доступу до кредитних ресурсів; заборона на експорт українських товарів до РФ, а також заборона транзиту українських товарів через російську територію. Тому в статті розглянуто й способи підвищення ефективності використання експортного потенціалу України.

Ключові слова: експорт, експортний потенціал, платіжний баланс, структура експорту, динаміка експорту, промисловість.

ОСОБЕННОСТИ УКРАИНСКОГО ЭКСПОРТА ЗА ПОСЛЕДНИЕ ГОДЫ

Вишняков В. М., к.э.н., профессор, Бганцева О. И.

*Запорожский национальный университет
Украина, 69600, г. Запорожье, ул. Жуковского, 66*

В статье рассмотрена динамика, географическая и товарная структура украинского экспорта за последние три года, а также причины, приведшие к его нынешнему состоянию. Исходя из наличия и состояния природных ресурсов Украины, ее географического положения, страна имеет очень высокий экспортный потенциал. Однако он не используется в полной мере. Всего экспорт товаров за 2015 год в денежном эквиваленте составил \$ 38,17 млрд, превысив импорт на \$ 1,6 млрд. Анализ показывает, что экспорт не только сокращается, деградирует его качество: экспорт становится практически сырьевым. Потеряв в 2014-2016 годах рынки ЕАЭС, Украина сократила объемы экспорта в страны ЕАЭС на \$ 20 млрд. В общей структуре экспорта это отразилось в минус \$ 30,7 млрд. Вслед за экспортом в стране упало промышленное производство, особенно високотехнологичные секторы экономики, которые производили продукцию с высокой добавленной стоимостью. По данным Минэкономразвития Украины, за 11 месяцев 2015 года экспорт уменьшился на 30,9% до \$ 34,5 млрд. В министерстве назвали факторы, которые повлияли на сокращение экспорта, среди них: падение спроса на украинскую продукцию и неблагоприятная ценовая конъюнктура на внешних рынках; увеличение себестоимости украинской продукции; ухудшение финансового состояния отечественных предприятий и отсутствие доступа к кредитным ресурсам; запрет на экспорт украинских товаров в РФ, а также запрет транзита украинских товаров через российскую территорию. Поэтому в статье рассмотрены и способы повышения эффективности использования экспортного потенциала Украины.

Ключевые слова: экспорт, экспортный потенциал, платежный баланс, структура экспорта, динамика экспорта, промышленность.

FEATURES OF UKRAINIAN EXPORT IN RECENT YEAR

Vishnyakov V.M., Ph.D., Professor, Bgantseva O. I.

*Zaporizhzhya national university,
Ukraine, 69600, Zaporizhzhya, Zhukovsky str., 66*

The article discusses the dynamics, geographical and commodity structure of Ukrainian export for the last three years and reasons that led to its current condition. Based on the availability and condition of natural resources of Ukraine, its geography, we can say that country has a very high export potential. However, it is not used in full. Total export of goods for the year 2015 in monetary terms amounted to \$ 38,17 billion, exceeding imports by \$ 1.6 billion. Analysis shows that export not only reduces, its quality degrades: export is almost raw. After the loss of EAEU markets, in the

years 2014-2016, Ukraine has reduced the volume of exports to EAEU countries on \$ 20 billion. In total export's structure it's reflected in minus \$ 30.7 billion. After exports, there is industrial production fell, especially high-tech sectors of the economy that produce goods with high added value. According to the Ministry of Economic Development of Ukraine, for 11 months of 2015 exports decreased by 30.9% to \$ 34.5 billion. The Ministry called the factors that influenced this decrease in exports, among them: the fall of demand for Ukrainian products and the unfavorable price situation on external markets; the increase in the cost of Ukrainian products; deterioration in the financial condition of domestic enterprises and lack of access to credit; a ban on the export of Ukrainian goods to Russia, and a ban on the transit of Ukrainian goods through Russian territory. Therefore, the article discusses the ways that could improve the use efficiency of Ukrainian export potential.

Key words: export, export potential, balance of payments, export structure, export dynamics, industry.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Здобуття Україною незалежності стало основним спонукальним чинником її участі у світовому інтеграційному процесі, який веде до лібералізації зовнішньої торгівлі і створює можливості як для макроекономічної стабілізації, так і структурної перебудови економіки, що дозволяє активно використовувати переваги міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації виробництва. Однією з таких переваг є експортна діяльність країни.

Важливим фактором інтеграції України до світового господарства є створення ефективного механізму для розвитку експорту, що в сучасних умовах залежить від можливостей вітчизняних підприємств виробляти і реалізовувати товари, які відповідають вимогам світового ринку за якістю, ціною та рівнем сервісу.

Економічні та політичні чинники останніх років негативно впливають на стан українського експорту, обсяги якого знижуються з кожним роком.

Для того щоб Україна стала рівноправним членом міжнародних економічних відносин, необхідно реалізовувати заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку. Реалізація цього завдання об'єктивно вимагає проведення комплексних досліджень і визначає масштаби аналізу та розробок щодо удосконалення механізму державної підтримки українських підприємств і забезпечення їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Науковою діяльністю в сфері експорту України та його розвитку займалися такі вітчизняні вчені: Андросова Т., Белінська Я., Бураковський І., Ващенко К., Гейць В., Денисюк В., Іващук С., Мазаракі А., Мельник Т., Савельєв Є., Сіденко В., Солодковський Ю., Співак Р., Стеценко Ж., Тивончук І., Філіпенко А. та ін.

Ігор Бураковський наголошує на тому, що сприяння експорту повинно стати постійною, послідовною та комплексною політикою, неперервним процесом. Як свідчить міжнародний досвід, саме такий підхід дає найкращі результати. Крім того, експортна стратегія не повинна містити конкретного переліку секторів чи конкретних товарів, експорт яких має прямо підтримувати держава. Сучасна економіка настільки швидко змінюється за рахунок інновацій, що на основі минулих даних зробити правильний вибір секторів майже неможливо. Значно ефективніше створити максимально сприятливі умови для всіх експортерів. Також Бураковський І. зазначає, що розвиток експорту вимагає полегшення доступу до імпортних ресурсів (товарів, технологій, послуг). Це сприяє розвитку тих виробництв, для яких саме імпортні ресурси (технології, обладнання, сировина тощо) мають ключове значення, та створює умови для інтеграції українських виробників у глобальні ланцюги вартості [1].

Белінська Я. зазначає, що зіставлення технологічної структури експорту з України та світового експорту виявляє істотне відставання України в сфері високотехнологічної продукції – її питома вага є майже на порядок нижчою, ніж у середньому у світі. Замість високотехнологічної продукції Україна постачає на світовій ринок продукцію низького ступеня переробки – так звану технологічну «сировину» та середньо технологічну продукцію машинобудування, закупаючи при цьому дорогі готові зарубіжні технології. Це потребує поточного придбання дорогих додаткових послуг (монтаж устаткування і його подальше технічне обслуговування) [2].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Метою дослідження є аналіз товарної та географічної структури українського експорту в динаміці за останні роки, дослідження причин такого економічного стану, а також виявлення заходів, спроможних його покращити. Такі цілі зумовлені тим, що окрім експорту, в країні впало промислове виробництво, особливо високотехнологічні сектори економіки, що виробляли продукцію з високою доданою вартістю. Серед факторів, які вплинули на скорочення експорту, є: падіння попиту на українську продукцію і несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках; збільшення собівартості української продукції; погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств і відсутність доступу до кредитних ресурсів; заборона на експорт українських товарів до РФ, а також заборона транзиту українських товарів через російську територію.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Експортні підсумки минулого року пригнічують. Усього експорт товарів за 2015 рік у грошовому еквіваленті склав \$ 38,17 млрд, перевищивши імпорт на \$ 1,6 млрд. Очевидно, що звести у 2015 році платіжний баланс до невеликого «плюса» вдалося не тільки завдяки \$ 5,2 млрд від МВФ, але й завдяки різкому скороченню імпорту в Україну. Власне, на тлі серйозної економічної кризи в Україні, в умовах істотного скорочення обсягів експорту саме стабілізація торгового балансу (а завдяки кредитам МВФ – і платіжного) дозволяє утримати курс гривні від багаторазового падіння. Хоча у 2015 році навіть у цих умовах гривня серйозно девальвувала. Надій на серйозний перелом ситуації поки немає, оскільки експорт не тільки скорочується, деградує його якість: він стає практично сировинним.

Експорт товарів з України у 2015 році порівняно з 2014 роком скоротився на 29,4%, або на \$ 15,9 млрд – до \$ 38,17 млрд (див. рис. 1). У кількісному вираженні експорт товарів теж знизився – на 8,1%, або на 14,1 млн т. Зменшилася й усереднена вартість експорту однієї умовної тонни (не зовсім коректний, але зручний для відображення динаміки показник) – на 23%. Останнє пояснюється як падінням цін на товари, що є основою українського експорту, так і подальшою деградацією товарної структури експорту – тобто збільшенням продажу сировини і зменшенням експорту обсягу товарів з доданою вартістю [3].

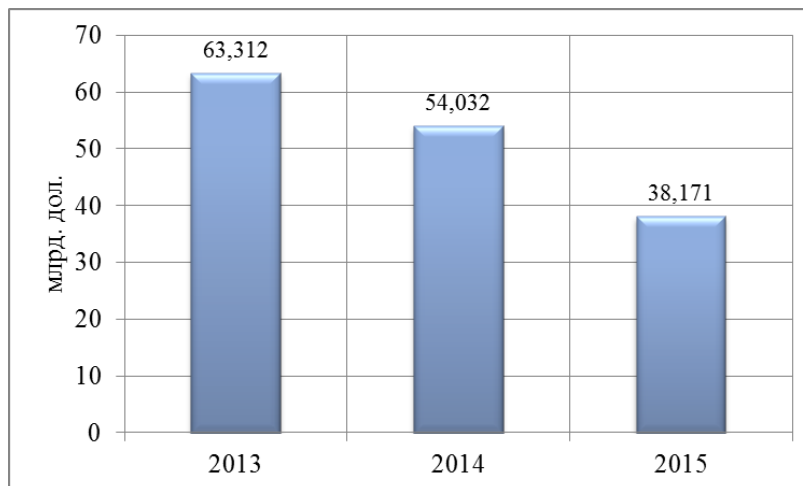

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту за 2013-2015 рр. [4]

Обсяги експорту у 2015 році порівняно з попереднім роком впали у всіх без винятку галузях (див. табл. 1). Але якщо експорт продукції ПЕК знизився у 4 рази (вугілля у 10, кокс у 5, нафтопродукти у 4, електрика у 3 рази), то експорт продтоварів і сільгосппродукції скоротився всього на 13%. Падіння по інших галузях склало від 20% до 38%, найбільше відбившись на металургії та машинобудуванні. Порівняно з 2013 роком зниження природно виглядає ще більш глибоким, за винятком продтоварів і сільгосппродукції. Наприклад, експорт продукції ПЕК обвалився майже в 6 разів, машинобудування – у 2,2 разу, металургії – у 1,9 разу, хімпрому – у 2 рази [3].

Відповідно очікувано змінилася структура експорту за товарними групами. Ще у 2014 році продажі продтоварів і сільгосппродукції вийшли на перше місце, зайнявши частку 30,2% у загальній структурі експорту. У 2015 році ця частка вже становила 38,2%. Тобто всі інші види промисловості експортували товарів лише в 1,5 разу більше, ніж аграрії та харчопром. Причому в продовольчому сегменті переважають продажі саме сільгосппродукції – частка 23% у загальному обсязі експорту. Очевидно, що втрати в експорті вугілля і коксу пояснюються, перш за все, війною на Сході України. Проте галузеві показники експорту загалом наочно свідчать про стрімку деіндустріалізацію економіки України та розвал промисловості. З урахуванням того, що виробництво сільгосппродукції (особливо, продукції рослинництва) апіорі не може мати рівень рентабельності, який можна порівняти з промвиробництвом, висновки очевидні – ситуація, що склалася, не обіцяє українській економіці нічого хорошого [3].

Таблиця 1 – «Структура експорту товарів з України в розрізі товарних груп за 2013–2015 рр.» [4]

№ п/п	Товарні групи (УКТ ЗЕД)	2013 р.		2014 р.		2015 р.	
		Вартість, \$ млрд	Частка у заг. обсязі експорту, %	Вартість, \$ млрд	Частка у заг. обсязі експорту, %	Вартість, \$ млрд	Частка у заг. обсязі експорту, %
1	Продовольчі товари, с/г продукція	17,024	26,9	16,696	30,9	14,580	38,2
2	Мінеральні продукти	4,629	7,3	4,102	4,102	2,614	6,8
3	Паливно-енергетичні товари	2,865	4,5	2,014	2,014	0,489	1,3
4	Продукція хімічної промисловості, каучук	5,115	8,1	3,673	3,673	2,543	6,7
5	Деревина та целюлозно-паперові вироби	2,391	3,8	2,251	4,2	1,733	4,5
6	Метали та вироби з них	17,571	27,7	15,264	28,2	9,477	24,8
7	Машини, обладнання та транспорт	10,612	16,8	7,384	13,7	4,784	12,5
8	Інші товари	3,105	4,9	2,648	4,9	1,951	5,2
9	Всього	63,312	100	54,032	100	38,171	100

Основною причиною того, що у 2015 році експорт знизився у більшій частині товарних груп є перевиробництво. У світі почали менше купувати, і, отже, світові ціни впали. Це особливо помітно за цінами на продукцію металургії. Світові ціни на чорну металургію сьогодні впали до 20-річного мінімуму. За різними групами товарів вони знизилися на 30–40%. У сільському господарстві – теж зниження цін, але не настільки різке. У 2015 році воно становило лише 10%.

Крім того, зі зрозумілих економічних причин серйозно скоротився експорт у Росію. Плюс на Сході країни багато підприємств уже давно не працюють.

Сьогодні Китай, який став найбільшим виробником у галузі металургії, витісняє Україну з багатьох ринків, зокрема, з азійських. А ці ринки зараз в пріоритеті для наших експортерів. Такі обставини не дозволяють Україні сподіватися на високі надходження від експорту в металургії. На жаль, вітчизняні металурги переважно експортували продукцію з низькою доданою вартістю і високою часткою в собівартості енергоресурсів.

А ось у сільського господарства, крім менш значного падіння цін, є ще один плюс. Воно не вимагає такої великої кількості інвестицій, як металургія. В АПК, щоб запровадити виробництво з великою доданою вартістю, не треба вкладати дуже багато грошей, як у будівництво якогось металургійного заводу.

В АПК, наприклад, можна експортувати не фуражне зерно, а готовий фураж з додаванням мінералів і вітамінів, який йде на відгодівлю худоби. І там ще багато потенційних сегментів, правда, вони не витіснять з першого місця зернові. Наприклад, волоські горіхи або мед. Сьогодні Україна – один зі світових лідерів з виробництва волоських горіхів. Але при цьому наші виробники навряд чи зможуть продати волоських горіхів стільки ж, скільки реалізується зерна, незважаючи на те, що додаткова вартість істотно вища [5].

Таблиця 2 – «ТОП–10 товарів експортованих з України у 2015 році» [4]

№ п/п	Товар	Обсяги експорту, \$ млрд	Частка у заг. обсязі експорту, %
1	Соняшникова олія	3,029	7,9
2	Кукурудза	3,008	7,9
3	Напівфабрикати з вуглецевої сталі	2,499	6,5
4	Пшениця	2,239	5,9
5	Залізна руда	2,094	5,5
6	Прокат плоский	1,505	3,9
7	Дроти і кабелі	1,038	2,7
8	Феросплави	0,864	2,3
9	Прутки та бруски з вуглецевої сталі	0,832	2,2
10	Соя	0,807	2,1
11	Всього	17,915	46,9

Як це не сумно, але найбільш «високотехнологічною» продукцією у ТОП–10 українського експорту є дроти та кабелі. Продукція, яку насправді можна віднести до групи високотехнологічних товарів, займає лише 13-й рядок експортного рейтингу – це двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни.

Український експорт в 2015 році здійснювався до 194 держав і юрисдикцій (у 2014 році до 198). До більшості з них (135) він скоротився, виріс – до 63 країн. Експорт товарів з України до ЄС за рік скоротився на 24%, або на \$ 4,06 млрд (з \$ 17,08 млрд до \$ 13,02 млрд). Найбільше знизилася поставка в Польщу (–\$669 млн) і Угорщину (–\$ 602 млн). Серед країн Євросоюзу експорт зріс лише до Данії (на \$ 18,1 млн), Мальти (на \$ 10,5 млн), Португалії (на \$ 8,9 млн) і Словенії (на \$ 0,3 млн).

За межами ЄС найбільших втрат український експорт зазнав у торгівлі з Росією (–\$ 4,99 млрд), Туреччиною (–\$ 800 млн), Єгиптом (–\$ 781 млн) і Білоруссю (–\$ 753 млн).

Істотно виросли поставки товарів зовсім не до Європи, а в основному до Азії: Таїланд (на \$ 194 млн), Бангладеш (на \$ 53 млн), Філіппіни (на \$ 50 млн), Ліван (на \$ 29 млн), Малайзію (на \$ 28 млн), Японію (на \$ 26 млн) [3].

Таблиця 3 – «Країни, експорт українських товарів до яких найбільше збільшився/зменшився у 2015 р.» [4]

№ п/п	Країна	Обсяги збільшення/зменшення, \$ млн	Збільшення/зменшення, %
1	Росія	– 4 973	– 50,9
2	Країни ЄС	– 4 063	– 23,9
3	Туреччина	– 790	– 22,5
4	Єгипет	– 780	– 27,3
5	Білорусія	– 750	– 46,3
6	Таїланд	+ 194	+ 138
7	Бангладеш	+ 99	+ 34
8	Філіппіни	+ 53	+ 88
9	Ліван	+ 50	+ 11
10	Малайзія	+ 28	+ 22
11	Японія	+ 26	+ 12
12	КНДР	+ 23	+ 223
13	Данія	+ 18	+ 14

У 2016 рік Україна вступила в стані державного дефолту, з величезним зовнішнім боргом і перспективою втрати всіх ринків збуту своєї продукції.

По-перше, втрати від скорочення експорту в РФ призвели до тотального скорочення експорту і, отже, до зменшення валютних надходжень у країну. Ще два-три роки тому від експорту товарів і послуг тільки в СНД Україна щорічно отримувала більше 20 мільярдів доларів США [6].

Однак останні показники дають надію на швидке відновлення української торгівлі й позитивні результати за підсумками року.

Так, за підсумками чотирьох місяців 2016 року експорт товарів порівняно з аналогічним періодом 2015 року скоротився на 13,9% і склав \$ 10,8 млрд. Проте порівняно з січнем поточного року відбулося суттєве уповільнення темпів падіння експорту (у січні цей показник становив 31,9%).

У структурі експорту товарів найбільшу частку становить продукція АПК та харчової промисловості (42,2%), металургії (22,2%) і машинобудування (12,4%).

Позитивним моментом стало те, що у квітні як фізичні, так і вартісні показники експорту перевищили рівень квітня минулого року.

Експорт товарів у вартісному вимірі зріс на 0,5% (або на \$ 14,9 млн), а у фізичному – на 5,6%.

Пожвавлення попиту у квітні 2016 року (щодо березня) зумовлене ціновою кон'юнктурою на окремих зовнішніх товарних ринках.

Поліпшення у квітні порівняно з березнем цінової кон'юнктури ілюструє зростання світових цін, у середньому, на кукурудзу – на 2,3%, соєві боби – на 12,0%, ріпак – на 1,2%, залізородні окатиші – на 12,9%, переробний чавун – на 16,4%, сляби – на 4,8%, гарячекатаний рулон – на 12,2%, холоднокатаний – на 6,7%.

При збереженні такої тенденції разом з продовженням підвищення цін на світовому ринку, який почав спостерігатися в кінці березня, можна очікувати за підсумками року зростання показника експорту товарів.

Враховуючи географію вітчизняного експорту, основним торговельним партнером України в експорті товарів за 4 місяці 2016 року залишався Європейський Союз (39,9%), при цьому частка Росії зменшилася до 8,5% (у квітні 2015 року частка РФ становила 11,8%) [7].

ВИСНОВКИ

Український експорт переживає складні часи. Протягом останніх років країна втратила найбільший ринок збуту та виробничі потужності для традиційного експорту, кон'юнктура світового ринку також була несприятливою. У зв'язку з цими та іншими факторами обсяги українського експорту значно скорочувалися.

Експорт товарів з України у 2015 році порівняно з 2014 роком скоротився на 29,4%, або на \$ 15,9 млрд – до \$ 38,17 млрд. Це пояснюється як падінням цін на товари, що є основою українського експорту, так і подальшою деградацією товарної структури експорту – тобто збільшенням продажу сировини і зменшенням експорту обсягу товарів з доданою вартістю.

Обсяги експорту у 2015 році порівняно з попереднім роком впали у всіх без винятку галузях, найбільше відбившись на металургії та машинобудуванні.

Деякі експерти вважають, що металургія більше не може бути пріоритетом в українській економіці, і її місце повинні зайняти агропромисловий комплекс та IT-індустрія.

Дійсно, незважаючи на політико-економічну кризу в Україні, у іноземних інвесторів все ще залишився певний інтерес до вітчизняного АПК. Наприклад, стало відомо, що Агентство

США з міжнародного розвитку (USAID) планує надати Україні технічну допомогу в розмірі \$ 30 млн на розвиток проектів у сільському господарстві.

То ж українським експортерам (поряд зі спробою намацати вдалі сегменти на ринках Євросоюзу) слід активізувати просування продукції на азійські ринки. Швидко українців, як показує історія з квотами, в ЄС не пустять. Та й крім квот, там проблем багато, про що свідчить і різке зниження поставок наших товарів в ЄС. А ось якраз в ряді країн Азії у 2015 році відбувалося зростання експорту української продукції. На тлі триваючого розриву торгових відносин з Росією країні необхідно терміново шукати альтернативні ринки збуту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Експортна стратегія: декілька тез про ключовий економічний документ України [Електронний ресурс] / Бураковський Ігор // Європейська правда. — 2016. — Режим доступу: www.eurointegration.com.ua/experts/2016/05/4/7048761/.
2. Державна підтримка експорту: зарубіжний досвід та уроки для України [Електронний ресурс] / Белінська Я. В. // Стратегічні пріоритети. — 2008. — №3(8). — Режим доступу: www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/sp/2008_3/16.pdf.
3. Рейтинги экспорта товаров из Украины. Снижение в ЕС — на \$ 4 млрд [Электронный ресурс] / Саливон Сергей // Hubs — 2016. — Режим доступа: <http://hubs.ua/economy/rejtingi-eksporta-tovarov-iz-ukrainy-snizhenie-v-es-na-4-mlrd-infografika-63936.html>.
4. Trade statistics for international business development. Monthly, quarterly and yearly trade data. Import & export values, volumes, growth rates, market shares, etc. [Електронний ресурс] / International Trade Centre // Trade Map — 2016. — Режим доступу: www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx.
5. Жолудь А.: Азия остается наиболее перспективной для украинского экспорта [Электронный ресурс] / Середа Елена // Hubs. — 2016. — Режим доступа: <http://hubs.ua/economy/a-zholud-aziya-ostaetsya-naibolee-perspektivnoj-dlya-ukrainskogo-eksporta-58570.html>.
6. Экономика Украины в 2016 году [Электронный ресурс] / Пригожин Марат // РИА Новости Украина. — 2016. — Режим доступа: <http://rian.com.ua/analytics/20160109/1003241258.html>.
7. Украинский экспорт: первые показатели роста. Что дальше? [Электронный ресурс] / Микольская Наталия // Европейская правда. — 2016. — Режим доступа: www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2016/07/1/7051416/.

REFERENCES

1. Burakovskiy, Igor (2016), "Export strategy: some theses on key economic document of Ukraine", *Evropeyskaya pravda*, available at: www.eurointegration.com.ua/experts/2016/05/4/7048761/ (access November 24, 2016).
2. Belinska, Y. V. (2008), "State support of export: foreign experience and lessons for Ukraine", *Strategichni prioriteti*, no 3(8), available at: www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/sp/2008_3/16.pdf (access November 24, 2016).
3. Salivon, Sergey (2016), "Ratings of goods' export from Ukraine. Its decline to the EU – \$ 4 billion", Hubs, available at: <http://hubs.ua/economy/rejtingi-eksporta-tovarov-iz-ukrainy-snizhenie-v-es-na-4-mlrd-infografika-63936.html> (access November 20, 2016).
4. Trade Map (2016), Trade statistics for international business development. Monthly, quarterly and yearly trade data. Import & export values, volumes, growth rates, market shares, etc. available at: www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx (access November 21, 2016).
5. Sereda, Elena (2016), "Zholud A.: Asia remains the most promising for Ukrainian exports", Hubs, available at: <http://hubs.ua/economy/a-zholud-aziya-ostaetsya-naibolee-perspektivnoj-dlya-ukrainskogo-eksporta-58570.html> (access November 20, 2016).
6. Prigozhin, Marat (2016), "Ukraine's economy in 2016", RIA Novosti Ukraina, available at: <http://rian.com.ua/analytics/20160109/1003241258.html> (access November 18, 2016).
7. Mikolskaya, Nataliya (2016), "Ukrainian exports: the first growth. What's next?", *Evropeyskaya pravda*, available at: www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2016/07/1/7051416/ (access November 20, 2016).